

Özel Koleksiyonlar

CELÂL ŞENGÖR

MUNİSE ŞİMŞEK

T

ABIATA meraklı, 5-6 yaşlarında taş koleksiyonu yapan çocuk, ilkokula başladıktan sonra Jules Verne'in *Arzın Merkezine*

Yolculuk kitabını okuyunca Profesör Lidenbrock'a aşık olur. *Denizler Altında Yirmi Bin Fersah* ile tabiata tutkusu iyice alevlenir, öğretmeninin hediyesi fen bilgisi ansiklopedisi elinden düşmez.

O çocuk, Celâl Şengör, zamanla yapısal jeoloji ve tektonik dallarında dünya çapında bir bilim adamı olur. İngilizce, Fransızca ve Almancayı iyi derecede bilmesi, Felemenkçe, İtalyanca, Portekizce, İspanyolcası olması ulaştığı literatürü genişletir. Akademik başarısının sırrı, kendi ifadesiyle, kişisel kütüphanesi. Bu kütüphaneyi asıl özellikli kılansa, jeoloji alanında az bulunur bir tematik kütüphane olması.

Jules Verne kitapları kütüphanenin ilk tuğlası olmuş. *Arzın Merkezine Yolculuk* kitabının sonradan edinilen ilk resimli baskısı da kütüphanenin Jules Verne köşesinde bulunuyor. Tarihe merakı Sultan II. Abdülhamid uzmanı sayılabilecek donanıma sahip dedesinin kitap kurdu arkadaşı Baha Gürfirat'ın teşvikleriyle şekil kazan-

mış. Şengör, kütüphane oluşturmaya yönelik ilk bilinçli adımlarını lise yıllarında atmış.

Celâl Şengör'ün kütüphanesi evinde bulunuyor. Oturdıkları katın üstündeki tavan arasında herkese hitap edebilecek, genel kültür seviyesinde başvuru eserleri var. Asıl kütüphane en alttaki iki katı kaplıyor. Bu katlar sadece bir kütüphane olarak değil, aynı zamanda küçük bir jeoloji müzesi gibi tasarlanmış. Duvarlarda, aralardaki boş alanlarda ve rafların üstünde jeoloji bilimine katkıda bulunmuş düşünür ve bilim adamlarının büstlerine, portrelerine, fotoğraflarına, çizimlere yer vermiş. Canlıların evrimsel tarihine örnek olması açısından fosiller; etçil veya otçul dinazor türleri, sürüngenler, kuşlar gibi çeşitli hayvanlara ait iskeletler veya çizimler mevcut. Şengör'ün kendisine ait madalyalar, plaketter ve tarihi kıymeti olan özel eşya da burada.

Kütüphane bütünden parçaya, yani temel bilimlerden jeolojiye ve onun alt dallarına gitmek üzere tematik, her tema içinde ise kronolojik tasnif edilmiş. Kütüphanenin ilk bölümü genel epistemoloji, bilim felsefesi. Şengör'ün tabii bilimler yanında felsefe

ve düşünce tarihine de önem vermesi, bu iki paralel evrenin zihninde sürekli birbirini beslemesi ve olgunlaştırmasından. Yunan felsefesinin ilk klasikleriyle başlayan bu bölümde Aristo ve Platon'a uzanan zengin bir seçki mevcut. Şengör, 18. yüzyıldan günümüze kadar presokratikler hakkında Türkçe, İngilizce, Fransızca, Almanca, Rusça hangi dilde kim ne yazdıysa hepsini toplamış, tekrar baskılarıyla birlikte. Ona göre Heraclitus üzerine yapılan en muntazam çalışmalar Miroslav Marcovich (1919-2001) imzasını taşımaktadır. Venezuela'dan onun kitaplarını getirtmiş.

Roma ve ortaçağ felsefesinin ardından yeniçağ felsefesi başlıyor. Bu bölüm aydınlanma döneminden günümüze felsefe ve epistemoloji kitaplarına ayrılmış. Şengör'e göre gelmiş geçmiş en büyük bilim felsefecisi Karl Popper (1902-1994). Kendisiyle tanışma ve sohbet etme imkanı olmuş. Popper'in bütün kitapları özel bir bölümde toplanmış.

Bu bölümü tarih felsefesine ait kitapların bulunduğu raflar takip ediyor. Şengör tarih felsefesine ait bir bölüm oluşturmasının sebebinin şöyle

açıklıyor: “Jeoloji tarihsel bir bilim bu sebeple geçmişi nasıl biliriz sorusu önemli.” Ardından bilim tarihi kategorisi geliyor. Bilim tarihine ait kitaplar da antik Yunan’dan günümüze geliyor. Ortaçağ Hıristiyanlığı, İslam bilim tarihi üzerine yapılan araştırmalar bu bölümde. Literatür tarihine ayrılmış bir bölüm ve kütüphane kataloglarına ayrılmış raflar da var.

Jeologların biyografileri ve kitaplarının bulunduğu raflar, jeoloji bilimine en ufak bir katkısı olan, bu alanda çalışma yapan, eser veren kim varsa herkesi kapsayan bir yaklaşımla oluşturulmuş. Bunları coğrafya ve kartografi tarihi kitapları izliyor.

Kütüphanede harita ve atlaslar için özel bir bölüm var. Celâl Hocanın öğrencileriyle ders yaptığı büyük bir toplantı masası ve etrafında yaklaşık 600 atlası bulduran etkileyici bir koleksiyon var. Rusya’nın ilk atlası da dahil olmak üzere, 17. yüzyıldan günümüze her türlü atlası bulmak mümkün. Şengör 5 binden fazla haritanın bulunduğu harita koleksiyonunu İstanbul Teknik Üniversitesine bağışlamış. İnternette hepsine erişmek mümkün.

Şengör’ün çalışma masası en alt

katta, kütüphanenin merkezi de burası. İlk bölümde *Divan-ı Lügatit-Türk*’ten başlayarak dünyada yayınlanan bütün Türkçe sözlükler bulunuyor. *Divan-ı Lügatit-Türk*’ün dünyada yayınlanmış her edisyonu var. İhtiyaç duyulabilecek her dilde sözlüğün ardından mesleki sözlükler ve jeoloji sözlükleri geliyor. Dünyanın en büyük sözlüğü, bir kısmı masallarından bildiğimiz ünlü Grimm kardeşler, yani Jacob Grimm (1785-1863) ve Wilhelm Grimm (1786-1859) tarafından hazırlanan devasa Almanca sözlük, dünyada yayınlanan ilk Kürtçe sözlük hep bu zengin sözlük koleksiyonu içinde. Kütüphanesinde bu kadar sözlük bulunmasını Şengör, “farklı ülkeleri ve dilleri üzerinde barındıran yerkürenin jeolojik yapısını çalışan birisi için mecburi” şeklinde açıklıyor.

Kıtalaraya ayrılmış ve her biri kendi içinde ülkelere göre tasnif edilmiş jeoloji kitapları Türkiye’den başlayıp ülke ülke Asya’ya ve sonra diğer kıtalara geçiyor. Jeoloji kitaplarında en zengin bölüm Asya ve Alplere ait. Kütüphanedeki eski kitap da burada. Baskı tarihi 1580 olan *Discours Admirable* adlı eser jeolojinin kurucu kitaplarından. Yazarı Bernard Palissy (1510-1589)

tabii bilimlerle ilgili bir mühendis ve Avrupa’da porselen yapmayı başaran ilk kişi.

Kütüphanede nadir eserler de bulunuyor. Bunlardan biri Danimarkalı bilimci ve Katolik piskopos Nicolas Steno’ya (1638-1686) ait bir jeoloji klasiğinin 1669 tarihli ilk baskısı: *Kattı Bir Nesne İçinde Doğal Olarak Kaplanmış Bulunan Katı Bir Vücut Hakkındaki Teze Dair Bir Ön Söylem (De solido intra solidum naturaliter contento dissertationis prodromus)*. Bir başka nadir eser Prusyalı tabii bilimci ve keşif Alexander von Humboldt’un (1769-1859) 1820’lerde Berlin Üniversitesinde verdiği dersler esnasında tuttuğu notlar. Dünyada sadece dört tane var, üçü Alman Millî Kütüphanesinde.

Çalışmaları sırasında ihtiyaç duyduğu her türlü kaynağa kolayca erişmek amacıyla kurduğu kütüphanesi için Şengör, “el kütüphanem, bilim yaptığım yer” diyor. **Z**